KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHDA DAVLAT QO'LLAB-QUVVATLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

Esanov Yusufjon Dilmurod o'g'li
Osiyo Xalqaro Universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur tezisda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatini oshirishga qaratilgan davlat qo'llab-quvvatlash mexanizmlari tizimli tahlil qilingan. Tadqiqotda soliq va bojxona imtiyozlari, eksport kreditlashi va sug'urtalash tizimlari, valyuta-kredit siyosati choralari, shuningdek institutsional yordam ko'rsatish shakllarining kichik tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri o'rganilgan. Kichik biznesning tashqi bozorlarga chiqishida uchraydigan asosiy to'siqlar — moliyaviy resurslar tanqisligi, malakali kadrlar yetishmovchiligi, marketing va sertifikatlash xarajatlarining yuqoriligi — aniqlangan. Xorijiy davlatlar (Janubiy Koreya, Turkiya, Polsha, Germaniya) tajribasi asosida O'zbekistonda kichik biznesning eksport faolligini oshirish, davlat qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan amaliy takliflar ishlab chiqilgan. Tezis kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini kuchaytirish va milliy iqtisodiyotning eksport salohiyatini oshirishga qaratilgan tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, eksport salohiyati, davlat qo'llab-quvvatlashi, soliq imtiyozlari, eksport krediti, eksportni sug'urtalash, tashqi bozor, raqobatbardoshlik, institutsional yordam.

Kirish. Bugungi kunda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik jahon iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlovchi eng muhim tarmoqlardan biri hisoblanadi. Ushbu soha nafaqat aholi bandligini ta'minlashda, balki yalpi ichki mahsulot hajmini oshirishda, innovatsion g'oyalarni amalga oshirishda va mahalliy bozorlarda raqobat muhitini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. So'nggi yillarda O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan bir qator islohotlar amalga oshirilib, ushbu sohaning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi va bandlikka qo'shgan hissasi sezilarli darajada o'sdi.

Asosiy qism. Kichik biznesning eksport faoliyatini rag'batlantirishning nazariy asoslarini o'rganishda tadbirkorlik nazariyasining klassik va zamonaviy yo'nalishlari muhim o'rin tutadi. R. Kantilon, J.B. Klark, Y. Shumpeter kabi iqtisodchilarning ishlarida tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish bosqichlari va uning iqtisodiy o'sishga ta'siri tizimli tarzda yoritilgan. Ushbu nazariy yondashuvlarga ko'ra, kichik biznes subyektlarining tashqi bozorlarga chiqishi ularning innovatsion salohiyatini oshiribgina qolmay, balki milliy iqtisodiyotning jahon xo'jaligi tizimiga integratsiyalashuvini ham tezlashtiradi.

Kichik biznesning eksport faoliyatini rag'batlantirishning asosiy iqtisodiy vositalari qatoriga quyidagilar kiradi: eksport subsidiyalari, imtiyozli eksport kreditlashi, eksport risklarini sug'urtalash, soliq va bojxona bo'yicha yengilliklar, shuningdek valyuta kursi siyosati orqali eksport qiluvchilarni qo'llab-quvvatlash. Bundan tashqari, eksport faoliyatini rag'batlantirishda nomoliyaviy vositalar — masalan, xalqaro ko'rgazma va yarmarkalarda ishtirok etishni tashkillashtirish, xorijiy bozorlar to'g'risida axborot-maslahat xizmatlari ko'rsatish, mahsulotni sertifikatlashtirishda ko'maklashish — ham muhim ahamiyat kasb etadi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, kichik va o'rta biznesga qaratilgan maxsus eksport agentliklari samarali natijalar bermoqda. Jumladan, Janubiy Koreyada KOTRA (Korea Trade-Investment Promotion Agency) tashkiloti kichik biznes subyektlariga tashqi bozorlarga chiqishda kompleks yordam ko'rsatadi — bozor tadqiqotlaridan tortib, huquqiy maslahat va moliyaviy qo'llab-quvvatlashgacha bo'lgan xizmatlarni bir joyda taqdim etadi. Turkiyada esa KOSGEB (Kichik va o'rta biznesni rivojlantirish tashkiloti) orqali eksportga yo'naltirilgan kichik korxonalarga subsidiyalar va imtiyozli kreditlar ajratiladi. Polsha va Germaniya tajribasida "bir oyna" tizimidagi qo'llab-quvvatlash markazlari tadbirkorlarning bojxona va sertifikatlash bo'yicha xarajatlarini sezilarli darajada kamaytirgan.

O'zbekistonda ham kichik biznesning eksport faoliyatini rag'batlantirishga qaratilgan bir qator tashkiliy tuzilmalar — jumladan, "O'zbekiston eksport agentligi" va hududiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash markazlari faoliyat yuritmoqda. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, ushbu tuzilmalarning kichik biznes subyektlariga, ayniqsa hududlardagi tadbirkorlarga yetib borish darajasi hamon yetarli emas. Ko'pgina kichik korxonalar mavjud imkoniyatlar to'g'risida yetarli axborotga ega emas, natijada davlat tomonidan taqdim etilayotgan imtiyoz va subsidiyalardan to'liq foydalana olmaydi.

Shuningdek, kichik biznes subyektlarining eksport faoliyatida kadrlar salohiyati muhim omil hisoblanadi. Xalqaro savdo qoidalari, sertifikatlash talablari va xorijiy bozorlar xususiyatlari bo'yicha malakali mutaxassislarning yetishmasligi ko'plab kichik korxonalarning tashqi bozorga chiqishiga to'sqinlik qilmoqda. Bu borada ta'lim muassasalari va tadbirkorlik tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikni kengaytirish, maxsus o'quv dasturlarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa va takliflar.

O'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatini oshirish davlat qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kompleks takomillashtirishni talab etadi. Ushbu yo'nalishda quyidagi amaliy takliflar ishlab chiqildi:

1. Kichik biznes subyektlari uchun eksport kreditlash va sug'urtalash shartlarini yengillashtirish, shu maqsadda ixtisoslashtirilgan eksport-kredit agentligining faoliyat doirasini kengaytirish;
2. Eksportga yo'naltirilgan kichik biznes subyektlari uchun soliq va bojxona imtiyozlari tizimini kengaytirish hamda ularni amalda qo'llash tartibini soddalashtirish;
3. Hududlarda eksportni qo'llab-quvvatlash bo'yicha "bir oyna" tizimidagi maslahat-axborot markazlarini tashkil etish;
4. Bojxona rasmiylashtirish va sertifikatlash jarayonlarini raqamlashtirish orqali soddalashtirish va tezlashtirish;
5. Kichik biznes vakillari uchun xalqaro savdo va eksport bo'yicha maxsus o'quv dasturlarini joriy etish, malakali kadrlar tayyorlashni yo'lga qo'yish;
6. Kichik korxonalarning xalqaro ko'rgazma va savdo missiyalarida ishtirok etishini davlat tomonidan qisman moliyalashtirish mexanizmini joriy etish.

Yuqorida keltirilgan takliflarni amalga oshirish kichik biznes subyektlarining tashqi bozorlardagi raqobatbardoshligini oshirish, mamlakat eksport salohiyatini kengaytirish va milliy iqtisodiyotning barqaror, teng huquqli rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. — Toshkent: O'zbekiston, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash to'g'risidagi Farmoni.
3. World Bank. Doing Business Report. — Washington D.C., 2022.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

4. KOTRA (Korea Trade-Investment Promotion Agency) rasmiy hisobotlari, 2023.
5. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi rasmiy ma'lumotlari, stat.uz.
6. Jumaev N.X. Mintaqaviy iqtisodiyot va uni boshqarish. — Toshkent: TDIU nashriyoti, 2021.
7. "O'zbekiston eksport agentligi" rasmiy ma'lumotlari.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.